

УДК 330.322

ОСОБЛИВОСТІ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ОСНОВ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

**КУМАЧОВА А.С.,
аспірант Донецького
державного університету
управління**

В статті розглянуто сутність поняття «інвестиційна політика», проаналізовано основні завдання, принципи та методи інвестиційної політики України відповідно до нормативно-правових та інституціональних особливостей та запропоновано концептуальну модель побудови інвестиційної політики держави.

Ключові слова: інвестиційна політика, державно-приватне партнерство.

В статье рассмотрены сущность понятия «инвестиционная политика», проанализированы основные задачи, принципы и методы инвестиционной политики Украины в соответствии с нормативно-правовыми и институциональными особенностями и предложена концептуальная модель построения инвестиционной политики государства.

Ключевые слова: инвестиционная политика, государственно-частное партнерство.

The article considers the essence of the concept of "investment policy", the main objectives, principles and methods of investment policy of Ukraine in accordance with legal and institutional specific features and proposed a conceptual model of construction of the investment policy.

Key words: investment policy, public-private partnership.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На початку реформування економіки та, зокрема, державної інвестиційної політики України, чітко простежувалась тенденція відходу держави від активної участі в інвестиційній діяльності та орієнтації на ринкові сили. Ці обставини сприяли поглибленню з року в рік інвестиційної кризи, в умовах чого виникла необхідність розробки нової інвестиційної політики, посилення ступеня дієвості законодавчих та нормативних актів, їхнього впровадження у практику [15, с. 114]. Зрозуміло, що реформування інвестиційної політики держави шляхом перегляду окремих законодавчих та інших нормативно-правових актів, як це здійснювалось протягом останніх років, не є ефективним засобом реалізації структурних реформ. У той самий час будь-який процес реформування має починатись з перегляду концептуальних основ, оскільки саме відповідно до них формується спосіб трактування самого явища. З урахуванням всього зазначеного, а також курсу євроінтеграції, який взяла Україна, актуальності набуває перегляд концептуальних засад інвестиційної політики, що дозволить в кінцевому підсумку забезпечити ефективну реалізацію зазначених реформ.

Метою статті є формування концептуальної моделі побудови інвестиційної політики держави на засадах узагальнення нормативно-правового та інституціонального підґрунтя.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми мобілізації інвестиційних ресурсів шляхом перегляду інвестиційної політики країни з урахуванням концептуальних основ її формування висвітлюються в працях таких вчених, як В.Ф. Заболоцького [3], О.В. Шевердіної [15], А.Г. Загороднього [4], В.І. Кушліна [2], І.В. Сергєєва [14], Н.П. Москалюк [8], О.Е. Головачанської та Н.О. Водоп'янової [1], Н.С. Косова та С.О. Лютікова [7].

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародний валютний фонд (МВФ) у I кварталі 2014 року понизив прогноз світового зростання до 3,4 відсотка з урахуванням як

наслідків слабкої активності в першому кварталі, особливо в США, так і менш оптимістичної оцінки перспектив ряду країн з ринком, що формується [9].

Вирішенням проблеми уповільнення світового економічного розвитку в багатьох країнах, як з розвинутою економікою, так і з ринком, що формується, є нагальне проведення структурних реформ, з тим щоб зміцнити потенціал економічного зростання або надати зростанню більшу стійкість.

Як зазначає Б. Ф. Заболоцький [3, с. 291], головною метою структурних перетворень є виробництво ВВП загалом і на душу населення, в якому переважатимуть продукти кінцевого призначення відповідно до потреб населення та імпорту. Оскільки структура ВВП зумовлена структурою продуктивних сил і залученого основного та інших видів капіталу, реструктуризація має починатись зі зміни структури капіталу і його організаційних форм, з мобілізації капіталовкладень і підприємизації. При цьому одним з головних напрямів реструктуризації економічної системи є мобілізація фінансових ресурсів та капіталовкладень.

В рамках теорії національної економіки завдання регулювання капіталовкладень з метою структурної перебудови виробництва, його технологічного відновлення й модифікації покладене на інвестиційну політику, як вид економічної політики. Отже, для держави, яка потребує термінових структурних реформ, формування ефективної інвестиційної політики є однією з передумов їх успішного впровадження.

Нормативну базу інвестиційної політики складають такі акти: Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про інвестиційну діяльність», Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні», Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон», Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», Закон України «Про інноваційну діяльність», Закон України «Про інститути спільного інвестування» і т.д., проте у жодному з них ні визначення, ні окремі ознаки чи завдання інвестиційної політики держави не містяться.

Таблиця 1

ДІАЛЕКТИЧНИЙ АНАЛІЗ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Визначення поняття інвестиційної політики держави	Переваги	Недоліки
<i>Державна інвестиційна політика як система заходів</i>		
«... загальнодержавні принципи рішення та заходи, що визначають напрями використання капітальних вкладень у сферах і галузях економіки з метою забезпечення ефективності та пропорційності її розвитку, усунення міжгалузевих і внутрішньогалузевих диспропорцій, досягнення оптимальних співвідношень між розвитком матеріального виробництва і невиробничої сфери» А. Г. Загородній [4, с. 685]	визначено основні напрями реалізації інвестиційної політики	відсутність концептуальних положень щодо сутності інвестиційної політики
«... комплекс правових, адміністративних, економічних методів держави, які направлені на розширення й активізацію інвестиційних процесів» І. В. Сергєєв, І. І. Веретенікова [14, с. 272]	визначення методів впливу держави на інвестиційну політику	фокус виключно на інструментарії державної інвестиційної політики
«... система заходів державного регулювання економіки, спрямована на формування сприятливого інвестиційного клімату та підвищення ефективності використання бюджетних інвестиційних ресурсів» [2, с. 332]	системний підхід до державного регулювання	обмеження сфери регулювання інвестиційним кліматом та його складовими
<i>Державна інвестиційна політика як метода</i>		
«... діяльність держави щодо визначення мети, основних завдань, пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності в країні та комплексу заходів, спрямованих на вирішення поставлених завдань» Москалюк Н.П. [8, с. 5]	виокремлення концептуальних засад інвестиційної діяльності	зведення функцій держави виключно до регламентуючих

Продовження табл. 1

<i>Державна інвестиційна політика як концепція управління</i>		
«... концепція ефективного управління інвестиційною діяльністю, змістом якої є стратегічна ідея організації інвестиційної діяльності і комплекс цілеспрямованих заходів з регулювання економічних відносин в інвестиційних процесах усіх рівнів, а метою – забезпечення стабільного і ефективного функціонування системи суспільного відтворення в конкретних економічних умовах» Головчанська О. Е., Водопр'янова Н. О. [1, с. 19]	акцент на змісті та сенсі інвестиційної політики, що проводиться державою	не конкретизовано методи досягнення мети інвестиційної політики

Джерело: складено автором

Як бачимо, часто фокус робиться на вивченні інструментарію державного управління інвестиційною діяльністю, залишаючи за межами аналіз його позитивного змісту, аналіз ідей і сенсу інвестиційної політики. Крім того оскільки складовими інвестиційного клімату є інвестиційний потенціал – наявність ресурсів та об'єктів інвестування та інвестиційний ризик – чинники, що стримують потенційних інвесторів від здійснення капіталовкладень, така категорія як інвестиційні ресурси не може розглядатися окремо від інвестиційного клімату.

Аналіз ряду документів, серед яких Урядова Програма розвитку інвестиційної діяльності України на 2002 – 2010 роки [13], Програма економічних реформ на 2010 – 2014 «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [12], Концепція Державної цільової програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011 – 2015 роки [6] і т.д., дозволив визначити основні задачі інвестиційної політики держави, які можна об'єднати в шість груп:

1) Нормативні задачі, до яких відносяться удосконалення загального (податкового, земельного, корпоративного, митного) та спеціального законодавства, що регулює відносини при здійсненні інвестування відповідно до європейських норм; подальше проведення адміністративної реформи для вдосконалення та підвищення ефективності державного управління, усунення бюрократизму та проявів корупції; сприяння судовій реформі та безумовному виконанню судових рішень.

2) Інфраструктурні задачі, до яких відносяться сприяння становленню сучасної інфраструктури інвестиційного ринку, ефективних ринкових механізмів міжгалузевого переливу капіталу; становлення та розвиток індустрії прямого інвестування та венчурного капіталу; створення умов для залучення інвестицій на ринках капіталу.

3) Організаційні задачі, до яких відносяться скорочення кількості видів діяльності та робіт, що вимагають одержання дозволів, у тому числі скасування обов'язкової сертифікації послуг; запровадження «заявного принципу» у процедури видачі документів дозвільного характеру; спрощення митних процедур і підвищення їх прозорості; створення механізму якісного обслуговування інвестора («єдиного інвестиційного вікна»).

4) Методологічні задачі, до яких відносяться удосконалення методології розробки та оцінювання інвестиційних проектів.

5) Стимулюючі задачі, до яких відносяться створення сучасної системи державних гарантій захисту інвестицій; застосування окремих видів особливих режимів економічної діяльності; формування баз даних об'єктів для інвестування та інвестиційних проектів; забезпечення супроводу стратегічних (пріоритетних) інвестиційних проектів та надання допомоги діючим інвесторам; запровадження механізмів стимулювання довгострокового кредитування виробництва комерційними банками.

Методи реалізації інвестиційної політики України визначаються Концепцією регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки, затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 1 червня 1995 р. № 384 [10], та передбачають:

спрямування коштів державного бюджету на фінансування капітального будівництва безпосередньо органам державного управління, в тому числі на виробниче будівництво – лише у разі вичерпання інших джерел фінансування;

проведення податкової політики, спрямованої на стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання;

створення умов для формування обґрунтованих договірних цін у будівництві та посилення державного контролю за їх впровадженням;
сприяння розвитку конкуренції на інвестиційному ринку;
розвитку та захисту внутрішнього інвестиційного ринку в межах діючих законодавчих та нормативних актів, міжнародних договорів і угод;

створення Українського державного банку реконструкції та розвитку з метою розв'язання проблеми довго- та середньострокового фінансування і кредитування інвестиційних проектів пріоритетного значення.

Якщо мета та конкретні завдання інвестиційної політики держави можуть змінюватись відповідно до певної економічної ситуації, то принципи її побудови мають залишатися незмінними та реалізовуватись у повному обсязі, оскільки це дозволить гарантувати дотримання певних «правил гри» і неухильне їх дотримання забезпечить високий рівень довіри партнерів.

Державне управління інвестиційною діяльністю повинно базуватися на таких спеціальних принципах, як [5]:

принцип взаємної відповідальності інвесторів і держави;

принцип дотримання основних прав і свобод інвесторів;

принцип юридичної відповідальності інвесторів за порушення вимог законодавства України або міжнародних договорів;

принцип послідовної децентралізації інвестиційного процесу та розширення змішаного фінансування інвестиційних проектів;

принцип залучення іноземних інвестицій переважно для реалізації державних пріоритетних програм (проектів), спрямованих на здійснення структурної перебудови економіки та надання переваги завершенню раніше розпочатих будов, технічному переоснащенню та реконструкції діючих підприємств;

принцип вдосконалення законодавства про інвестиційну діяльність.

На нашу думку принципи соціально-політичні, організаційні та спеціальні принципи можна об'єднати у шість загальних принципів: ефективності, збалансованості, справедливості, системності, адекватності, стабільності та прозорості. Подальша конкретизація принципів допустима, проте за умов одночасного дотримання шести загальних принципів.

Концептуальну модель побудови інвестиційної політики держави наведено на рис. 1.

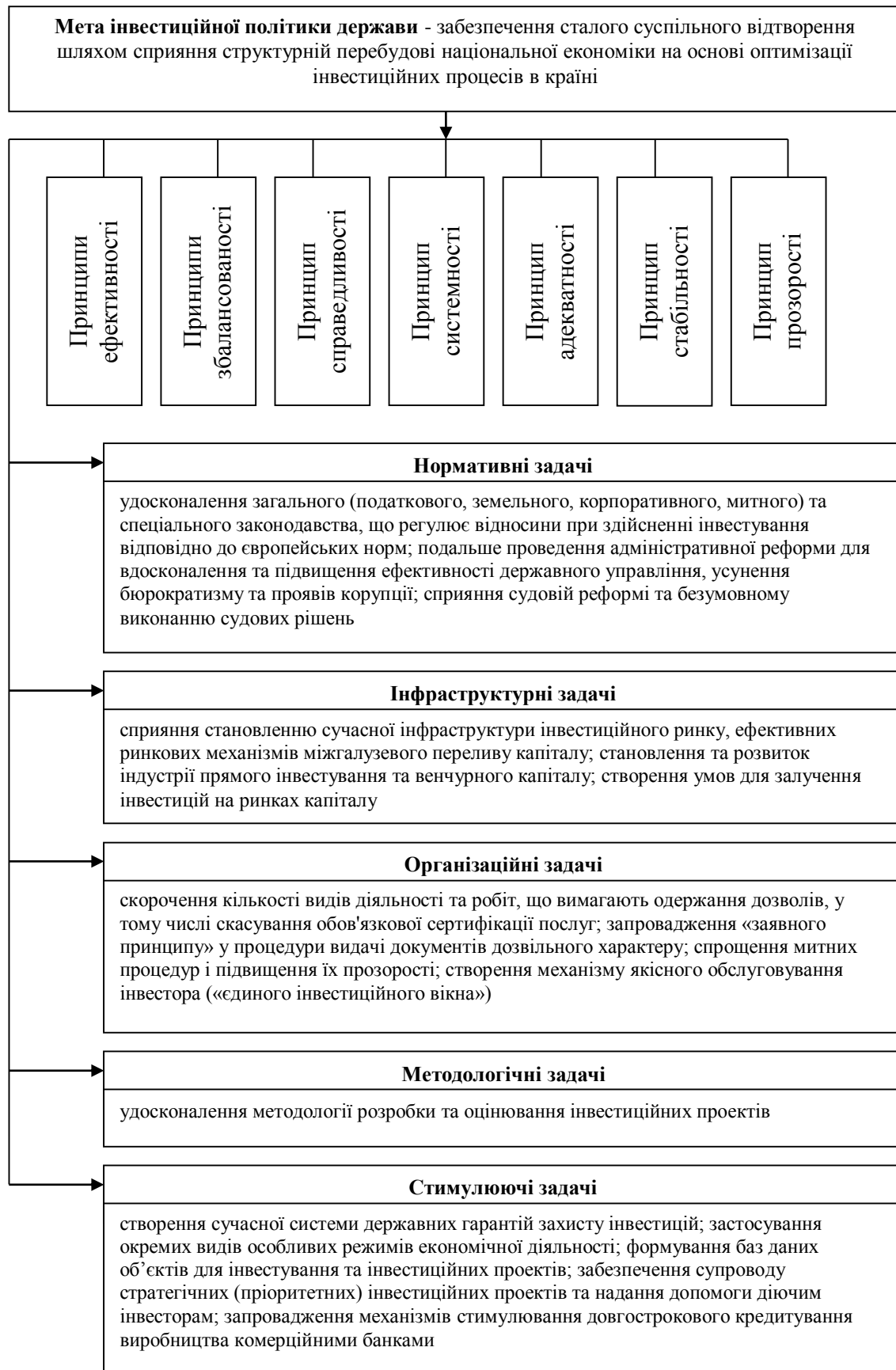
Реалізація запропонованої концептуальної моделі має здійснюватись органами державної влади в рамках виконання покладених державою функцій регулювання інвестиційної політики.

Перехід економіки на ринкові відносини досить чітко виявив ускладнення інвестиційної діяльності. Це ускладнення відбувається за багатьма напрямками і знаходить своє вираження в багатьох рисах.

У ринкових умовах господарювання збільшується число учасників інвестиційного процесу. Безліч суб'єктів інвестиційного процесу, що беруть участь у формуванні, розподілі, перерозподілі та використанні інвестицій, доповнюється безліччю джерел їх фінансування. Зі збільшенням фінансових джерел розширилося коло економічних відносин, що складаються в процесі формування і використання інвестицій, зросла кількість стадій здійснення інвестиційних проектів.

Разом з багатосуб'єктністю інвестиційного процесу зросла значимість громадських, ринкових, різного роду асоційованих інститутів, формування надійного інституційного середовища, захисту інвесторів [7, с. 13].

Попри такі тенденції, потреба економіки держави в інвестиційних ресурсах не зменшилась, а навіть навпаки зростає випереджальними темпами в ході зносу об'єктів інфраструктури, соціальних об'єктів, високої енерговитратності, використання застарілих технологій і т.д. В цих умовах більшу увагу необхідно приділяти безпосереднього вибору об'єктів інвестування, а також критеріям відбору інвестиційних проектів.

Джерело: складено автором

Рис. 1. Концептуальні основи побудови інвестиційної політики держави

Одним з критеріїв конкурсного відбору інвестиційних (та інноваційних) проєктів відповідно до Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 р. № 389 [11] є співфінансування таких проєктів за рахунок недержавних джерел фінансування. Таке положення фактично слугує підґрунтям для впровадження механізму державно-приватного партнерства, який активно застосовується багатьма країнами світу в тих сферах, що зазвичай підпадали під відповідальність держави, та є результатом логічного розвитку інвестиційної політики держави, коли зберігається ідея ліберального впливу держави на інвестиційний процес в країні та сприяння залученню недержавних джерел інвестування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведення структурних реформ, необхідних для підвищення рівня соціально-економічного розвитку країни, вимагає концентрації значних інвестиційних ресурсів, зокрема позабюджетних інвестиційних ресурсів, що є складним завданням через втрату державою ролі справедливого регулятора та надійного партнера. Така проблема може бути вирішена шляхом перегляду інвестиційної політики держави, її концептуальних основ, які мають залишатися незмінними в різних економічних умовах та гарантувати партнерам сталість постулатів побудови відносин між нею та її партнерами. Досвід країн світу показує, що результатом розвитку інвестиційної політики є формування механізму державно-приватного партнерства, який дозволяє з одного боку стимулювати перетворення інвестиційної політики держави, а з іншого – відкрити шляхи залучення приватних інвестицій. В подальших дослідженнях увагу буде сконцентровано на розробці шляхів залучення недержавних джерел фінансування в рамках інвестиційної політики держави, а саме державно-приватного партнерства як механізму інвестиційної політики.

Література:

1. Головчанская Е.Э., Водопьянова Н.А. Государственная инвестиционная политика в аспекте социально-экономической направленности: монография / Е.Э. Головчанская, Н.А. Водопьянова; Волг. гос. пед. ун-т. – Волгоград: Волг. гос. пед. ун-т; Волг. науч. изд-во, 2010. –180 с.
2. Государственное регулирование рыночной экономики: Учебник. Издание 2-е, перераб. и доп. / Кушлин В.И. – общ. ред. М.: Изд-во РАГС, 2005. – 834 с.
3. Заболоцький Б.Ф. Національна економіка: Підручний. – Львів: Новий світ-2000, 2009. – 582 с.
4. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.
5. Інвестиційна діяльність в Україні: особливості державного регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/law/9316/>
6. Концепція Державної цільової програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011 – 2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1900-2010-%D1%80>
7. Косов Н.С. Повышение действенности государственного регулирования инвестиционной сферы: монография / Н.С. Косов, С.А. Лютиков. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. – 124 с.
8. Москалюк Н.П. Державна інвестиційна політика в умовах стабілізації національної економіки: автореф. дис. ... Київ, 2002.
9. Перспективы развития мировой экономики. Бюллетень основных прогнозов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/weo/2014/update/02/pdf/0714r.pdf>
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 1995 р. № 384 «Про затвердження Концепції регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/384-95-п>
11. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 лютого 2011 р. № 389 «Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-%D0%BF>

12. Програма економічних реформ України на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.
13. Програма розвитку інвестиційної діяльності України на 2002 – 2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1801-2001-%D0%BF>
14. Сергеев И.В. Организация и финансирование инвестиций / И.В. Сергеев, И.И. Веретенникова, В.В. Яновский. – М.: Финансы и кредит, 2000. – 400 с.
15. Шевердіна О.В. Інвестиційна політика України як об'єкт державної економічної політики / О.В. Шевердіна // Публічне управління: теорія та практика. – 2012. - №4 (12). – с. 111 – 117.